

Стащук А. Ю.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ: НОВІ ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

24 лютого 2022 року назавжди закарбувалось у світовій історії як день, коли представники конституційного нігілізму та антидемократичного режиму з Російської Федерації, нехтуючи будь-якими цінностями та міжнародними стандартами, вторглися на територію України – суверенної та незалежної демократичної держави з проєвропейським вектором. Одночасно з проблемами загибелі тисяч мирних жителів, окупації територій та великої кількості внутрішньо переміщених осіб, Україна зіткнулась також із низкою правових питань, вирішення яких потребувало негайної реакції від відповідних органів та установ. У даному випадку мова йде не лише про верхівку влади, але й про органи судової влади та адвокатури, для яких одним із головних завдань, на нашу думку, стало забезпечення діяльності адвокатів у воєнних реаліях.

Першою і, мабуть, найголовнішою проблемою, з якою зіткнулися більшість «адвокатів воєнного часу» стало представництво інтересів фізичних і юридичних осіб під час здійснення цивільного, господарського чи адміністративного судочинства. Найбільшою мірою, ця проблема пов'язана з тим, що на даний час українські суди (умовно) поділяються на дві категорії: суди, які взагалі не можуть працювати та суди, які працюють у штатному режимі. Щодо перших, то мова йде про суди, територіальну підсудність яких було змінено за розпорядженням Голови Верховного суду. Станом на березень 2022 року кількість таких судів становила 128 одиниць [1], проте вже у квітні-травні 30 з них (переважно Житомирська, Київська, Чернігівська та Сумська області) відновили свою діяльність за попередньою підсудністю [2].

Тим не менше, зміна територіальної підсудності не могла не відобразитись на діяльності адвокатів, оскільки «переїзд» суду в інше місто перш за все (і це цілком закономірно) спричиняє додаткові витрати на надання правової допомоги, з чим часто не погоджуються клієнти. З огляду на це, почастишали випадки дострокового розірвання договорів про надання правової допомоги на вимогу клієнтів.

Іншим наслідком зміни територіальної підсудності лівової частки судів стала проблема ознайомлення з матеріалами справи. Суди (навіть в умовах воєнного стану!) повинні створювати необхідні умови для виконання сторонами процесуальних обов'язків та реалізації їхніх процесуальних прав. Одним із таких прав є можливість адвоката (представника) ознайомитись

з матеріалами справи протягом розумного строку. Підхід до питання розумності строку ознайомлення сформовано у справі ЄСПЛ «Корнев та Карпенко проти України» від 21 жовтня 2010 року виходячи з таких критеріїв як: обсяг матеріалів та складність їхнього змісту, кількість учасників, складність самої справи, тощо [3]. Натомість, в умовах воєнного часу суди намагаються максимально пришвидшувати процес розгляду справи, встановлюючи якомога менші строки для ознайомлення з матеріалами справи (і це попри те, що Рада суддів України та Державна судова адміністрація України ще у березні рекомендували судам «якщо можливо, відкладати розгляд справ») [4].

Крім того, в адвокатській практиці постала проблема з самим процесом ознайомленням з матеріалами, оскільки почастишали випадки коли адвокат (представник), розпочавши ознайомлення з матеріалами справи у приміщенні канцелярії суду, змушений був його покинути через оголошення повітряної тривоги. Здавалося б логічним було продовжити ознайомлення з матеріалами після закінчення повітряної тривоги (як і роблять в більшості судів), проте на практиці трапляються також і випадки, коли адвокату (представнику) відмовляють у продовженні ознайомлення з матеріалами справи і просять повторно подавати клопотання та «записуватись» на ознайомлення.

Справжнім порятунком для адвокатів (представників) в умовах війни та зміни територіальної підсудності судів стала Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система «Електронний суд». Електронний суд дозволяє адвокату подавати до суду документи в електронному вигляді, а також отримувати процесуальні документи в електронному вигляді, паралельно з документами у паперовому вигляді відповідно до процесуального законодавства. До суду адвокати (представники) можуть надіслати в електронному вигляді будь-які документи і матеріали, передбачені процесуальним законодавством [4]. Дозволяє Електронний суд і провести дистанційне ознайомлення з матеріалами справи, що в умовах війни, постійних тривог та зміни територіальної підсудності судів є зручною опцією для адвоката, який представляє інтереси особи.

Ще однією важливою ремаркою є те, що для більшості адвокатів війна змінила також і звичний для них порядок участі в судових засіданнях. За інформацією пресслужби Державної судової адміністрації України про здійснення правосуддя в умовах війни станом на травень 2022 року в режимі відеоконференцв'язку проведено 16 324 судових засідання [5]. Нагадаємо, що право учасників справи брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду, використовуючи власні технічні засоби (ч.4 ст.212 ЦПК, ч.4 ст.197 ГПК, ч.4 ст.195 КАСУ) було введено ще із запровадження карантину у березні 2020 року. Однак, варто пам'ятати і про те, що в умовах воєнного стану буває проблематичним забезпечити якісний зв'язок під час проведення відеоконференції. Також в умовах дистанційної роботи адвоката загострюється проблема комунікації з

клієнтами через інформаційні платформи (наприклад: Google Meet, Microsoft Teams, Zoom тощо), оскільки під значний ризик ставиться конфіденційність такої комунікації та збереження адвокатської таємниці.

Щодо інших суттєвих змін, які принесла війна в життя адвокатури України, то варто зазначити, що Рада адвокатів України дозволила Радам адвокатів регіонів на час воєнного стану самостійно друкувати свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю (відповідні зміни були внесені у Положення про зразки бланків та технічних описів посвідчення адвоката України) [6]. До такого свідоцтва регіональні ради мають надати кожному адвокату рішення Ради адвокатів регіону з мокрою печаткою щодо видачі такого документа.

Крім того, Рада адвокатів України прийняла рішення від 29 квітня 2022 року, у якому зазначила, що: «Під час дії воєнного стану на території України дозволяється видача адвокатським бюро/адвокатським об'єднанням ордеру без скріплення його печаткою юридичної особи та без підпису керівника адвокатського об'єднання, адвокатського бюро. Правовідносини між адвокатом, який надає правничу (правову) допомогу на підставі цього ордеру та адвокатським об'єднанням, адвокатським бюро врегульовуються внутрішніми документами цих організаційно правових форм здійснення адвокатської діяльності» [7].

Підсумовуючи все вищевикладене, хотіли б зазначити, що війна породила багато викликів не лише у політичній, інфраструктурній та військовій сферах, але і торкнулася правової гілки, у тому числі діяльності інституту адвокатури. Незважаючи на це, адвокати України всілякими способами пристосовуються до нових реалій та продовжують забезпечувати кваліфіковане надання правових послуг.

Список використаної літератури:

1. Перелік судів територіальну підсудність яких було змінено у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя під час воєнного стану. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rozporjadjennya/Zagalna_tablica_sudiv_04_05_2022.pdf?f_bclid=IwAR3SkXB8NMj3LeAqkm7jUh2NdJx4jCSNAr15lzgwwvn3z-hzwxXaBjL-OwM
2. Перелік судів, територіальну підсудність яких відновлено. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rozporjadjennya/04_05_2022_Vidnovleno_pidsudnist.pdf?f_bclid=IwAR1uhcAJ35Camwd3lRBvRJmfwRM4O_r7SqVEMMP9mmE4Ud3WCUZsCmeLJXY
3. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Корнев та Карпенко проти України» від 21 жовтня 2010 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_637#Text
4. Урядовий портал: Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/service/elektronnij-sud>
5. Пресслужба Державної судової адміністрації: про здійснення

правосуддя в умовах війни. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1271621/>

6. На час воєнного стану Ради адвокатів регіонів виготовлятимуть свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю – рішення РАУ. Національна асоціація адвокатів України. URL: <https://unba.org.ua/news/7344-na-chas-voennogo-stanu-radi-advokativ-regioniv-vigotovlyatimut-svidoctva-pro-pravo-na-zanyattya-advokats-koyu-diyal-nisty-rishennya-rau.html>

7. Про внесення змін до Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги: Рішення Ради адвокатів № 45 від 29 квітня 2022 року. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022-04-29-r-shennya-rau-45_627a445521cd1.pdf

Науковий керівник: доцент, кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Кісліцина Ірина Олександрівна**